

Šolska knjižnica in nadarjeni učenci v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju na Osnovni šoli Prule

School library and talented students in the third triad at Primary School Prule

> Gregor Škrli

Izvleček

Šolska knjižnica nudi pri različnih predmetih in v vseh starostih obdobjih pomoč pri delu z nadarjenimi učenci. V prispevku bo predstavljen vidik knjižnice ter knjižničarja pri delu z nadarjenimi učenci v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju pri dodatnem pouku angleščine. Ideja za posebno sodelovanje za delo z nadarjenimi se je porodila že pri načrtovanju ur pouka knjižničnega informacijskega znanja v povezavi z angleščino v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Predstavljeni bodo knjižnica, gradivo, ki je namenjeno delu z nadarjenimi, njihove značilnosti in kratek vsebinski vpogled v samo delo.

Ključne besede

šolska knjižnica, dodatni pouk, nadarjeni učenci, tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, IKT, branje, angleščina

UDK 159.922.76-056.45:027.8:37

Abstract

The school library offers help in the work with talented students during various school subjects and during all age periods. The paper presents the aspect of the school library and school librarian in the work with talented students in the third triad, specifically in the teaching of additional higher-level English classes. The idea for specific co-operation in the work with the talented stems from the planning of crosscurricular lessons of Library and Information Knowledge and English in the third triad. We present the library, the materials for the work with the talented, their characteristics, and a short insight into the work itself.

Keywords

school library, additional higher-level classes, talented students, third triad, information communication technology, ICT, reading, English

Uvod

Osnovna šola Prule za odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci upošteva zakonska izhodišča. Svetovalna služba v sodelovanju z vsemi pedagoškimi delavci, upošteva-joč zakonodajo, skladno s konceptom in navodili vodi postopke o prepoznavanju in evidentiranju nadarjenih. Vsako šolsko leto se na šoli oblikujejo skupine učencev po določenih predmetnih področjih (vključujoč nadarjene učence). Delo z nadarjenimi učenci v sklopu dodatnega pouka angleščine je bilo v preteklih šolskih letih ocenjeno kot dobro in uspešno tako s strani šole (vodstvo in učitelji mentorji) kot udeleženih učencev in staršev. Tudi šolska knjižnica nudi podporo pri delu z nadarjenimi učenci pri različnih predmetih in v vseh starostnih obdobjih. V prispevku bo predstavljena vpetost knjižnice in knjižničarja pri delu z nadarjenimi učenci v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Posebej bo izpostavljena interakcija pri dodatnem pouku angleščine v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju, saj je bilo sodelovanje z uči-

teljico angleščine pomembno, korektno in uspešno. Ideja, da bi sodelovali pri delu z nadarjenimi, se je porodila že pri načrtovanju ur pouka knjižničnega informacijskega znanja v povezavi z angleščino v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Kot je zapisano v učnem načrtu za angleščino v osnovni šoli, ima angleščina kot tuji jezik splošnoizobraževalen in poseben pomen, saj so znanje in jezikovne sposobnosti, ki jih učenci razvijajo in usvojijo pri pouku angleščine, pomembni zaradi uporabnosti v nadaljnjem izobraževanju kot tudi v življenju.

Nadarjeni učenci in šolska knjižnica

Šolska knjižnica je prostor, namenjen vsem uporabnikom šole, in omogoča »fizični in intelektualni dostop do virov in orodij, ki so potrebni za učenje v toplem, spodbudnem in varnem okolju« (Standardi, 2011, str. 6). Knjižnica torej s svojo dejavnostjo in z gradivom podpira program šole (obvezni, razširjeni, neobvezni). Z nabavno politiko se načrtuje pritok gradiva za zadovoljitev potreb programa. V preteklih letih smo posebno pozornost namenili nakupu angleške literature (za potrebe bralne značke, tekmovanj in za pripravo raziskovalnih nalog). V knjižnici je leposlovje v angleščini razvrščeno na policah z ustrezno postavitvijo in oznakami ter prilagojeno potrebam naše šole. Knjige za angleško bralno značko so postavljene ločeno, na posebnih policah, z drugo oznako postavitve (ABZ). V čitalnici pa so na voljo police s tujejezičnimi slovarji, leksikoni in enciklopedijami za podkrepitev strokovnega dela in raziskovanja. Tudi knjižničar s svojim pedagoškim in knjižničarskim delom prispeva znanje ter nudi podporo in sodelovanje pri uresničevanju ter doseganju ciljev. Vsako leto je na naši šoli del knjižnične dejavnosti namenjen sodelovanju z učitelji dodatnega pouka, torej tudi pri delu z nadarjenimi.

V literaturi¹ se strokovnjaki strinjajo, da so nadarjeni otroci tisti, ki na konkretnem področju prekašajo svoje vrstnike. A še vedno v strokovni literaturi ni zaslediti enotne opredelitve nadarjenosti. Po Zakonu o osnovni šoli (2006) so nadarjeni učenci učenci s posebnimi potrebami. V 11. členu tega zakona je zapisano, da morajo biti otrokom s posebnimi potrebami zagotovljeni ustrezni pogoji za njihovo vzgojo in izobraževanje. Osnovna šola mora za izvajanje osnovnošolskega programa otrok s posebnimi potrebami zagotoviti strokovne delavce za pripravo, izvedbo in evalvacijo individualiziranih programov. Torej mora šola prilagoditi metode in oblike dela ter jim omogočiti vključitev v dodatni pouk in preostale dejavnosti, ki so načrtovane v okviru programa šole. Del razširjenega programa na naši šoli je tudi dodatni pouk, ki je namenjen predvsem učencem z boljšim učnim uspehom. Dodatna znanja na posameznih strokovnih področjih na višji, zahtevnejši ravni lahko učenci pridobivajo v obliki dodatnega pouka pri slovenščini, angleščini, matematiki, fiziki in kemiji. Torej se nadarjeni učenci dodatno izobražujejo in širijo svoje interese tudi v sklopu dodatnega pouka. Ti učenci pri določenih predmetih presegajo standarde znanja. A kljub temu je treba upoštevati, da ti učenci niso vsi enako visoko splošno² nadarjeni, da ne zmorejo biti odlični povsod (ni nujno, da so pri vseh predmetih vključeni v najzahtevnejše učne skupine). Pedagoški delavci z vsakoletno evalvacijo ugotavljajo, da učenci dosegajo višje učne cilje s poglobljanjem in razširjanjem vsebin ter z različnimi metodami dela, kot so samostojno učenje, problemski pouk in priprave na tekmovanja. Za lažjo pripravo skupin nadarjenih učencev za dodatno delo je treba upoštevati določene značilnosti učencev. V konceptu Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli (1999) so zapisane in opredeljene značilnosti nadarjenih učencev:

¹ Za razumevanje pojmov sem pregledoval naslednjo literaturo: Različni učenci – različni pristopi; Odkrivanje nadarjenih učencev in vzgojno-izobraževalno delo z njimi; Spodbujanje razvoja nadarjenih učencev osnovne šole; Nadarjeni otrok kot izziv in še nekatere.

² Splošna nadarjenost omogoča doseganje izjemnih dosežkov na več področjih hkrati.

Miselno-spoznavno področje

- razvito divergentno mišljenje (fleksibilnost, originalnost, fluentnost),
- razvito logično mišljenje (analiza, posploševanje, sposobnost sklepanja),
- nenavadna domišljija,
- natančnost opazovanja,
- dober spomin,
- smisel za humor.

Učno-storilnostno področje

- široka razgledanost,
- visoka učna uspešnost,
- bogato besedišče,
- hitro branje,
- spretnost v eni od umetniški dejavnosti,
- motorična spretnost in vzdržljivost,
- visoke aspiracije in potreba po doseganju odličnosti,
- radovednost,
- raznolikost in močno izraženi interesi,
- vztrajnost pri reševanju nalog,
- visoka storilnostna motivacija,
- uživanje v dosežkih.

Socialno in čustveno področje

- nekonformizem,
- močno razvit občutek pravičnosti,
- neodvisnost in samostojnost,
- sposobnost vodenja in vplivanja na druge,
- izrazit smisel za organizacijo,
- empatičnost.

Značilnosti, ki jih lahko ovirajo pri uspešnem delu

- nezainteresiranost za šolo in udeležbo v šolskih dogajanjih,
- strah pred spraševanjem,
- nizka samopodoba,
- pomanjkanje samozaupanja,
- nesposobnost tvornega delovanja pri skupinskem delu,
- učenca ni možno motivirati z običajnimi spodbudami (dobrimi ocenami, z nagrajevanjem pridnosti, navdušenjem učitelja ...),
- slaba pozornost,
- hiperaktivnost,
- čustvena in socialna nezrelost.

Delo z nadarjenimi učenci v knjižnici pri dodatnem pouku angleščine

Med učenci so pri učenju določene razlike. Vsi se ne učijo enako motivirano, učinkovito, uporabljajo različne metode dela, dodatna gradiva in druge vire. Dobro jih je usmeriti, jim ponuditi dodatne možnosti, strukturo. Da bodo nadarjeni učenci bolje spoznavali in nadgrajevali svoje znanje ter poglobljali dodatne vsebine, je treba slediti nekaterim načelom. Kot je zapisano v konceptu Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli (1999), delo z nadarjenimi učenci izhaja iz naslednjih temeljnih načel:

- širitev in poglobljanje temeljnega znanja,
- hitrejše napredovanje v procesu učenja,
- razvijanje ustvarjalnosti,

- uporaba višjih oblik učenja,
- uporaba sodelovalnih oblik učenja,
- upoštevanje posebnih sposobnosti in močnih interesov,
- upoštevanje individualnosti,
- spodbujanje samostojnosti in odgovornosti,
- skrb za celostni osebnostni razvoj,
- raznovrstnost ponudbe ter omogočanje svobodne izbire učencem,
- uveljavljanje mentorskih odnosov med učenci in učitelji oziroma drugimi izvajalci programa,
- skrb za to, da so nadarjeni učenci v svojem razrednem in šolskem okolju ustrezno sprejeti,
- ustvarjanje možnosti za občasno druženje glede na njihove posebne potrebe in interese.

Zaradi vseh značilnosti in spretnosti ter znanj, ki nadarjenim učencem omogočajo več vpetosti v različne oblike dela, je bilo zelo pomembno, da sva z učiteljico ponudila drugačno učno okolje in drugačno delo. Pouk je tako občasno potekal v posebni učilnici za angleščino in izmenjuje v šolski knjižnici ter računalniški učilnici. Vsako učno okolje je imelo določene prednosti, ki so bile pri urah pouka dobra izkoriščene (angleški spominki, knjižnično gradivo, računalniki, projektor).

Glede na predmetnik³ za osnovno šolo v Sloveniji je bilo na šoli za dodatni pouk angleščine namenjeno 0,5 pedagoške ure enkrat tedensko. V šolskem letu nismo uspeli realizirati vseh načrtovanih ur (34). Nižja realizacija je bila vezana predvsem na čas praznikov, počitnic in izvajanja dni dejavnosti in šol v naravi (takrat dopolnilni in dodatni pouk po navadi odpadeta).

Zaradi manjše skupine je bilo delo prilagojeno bolj individualno in diferencirano (prilagojeno delo glede na zmožnosti učencev). Učenci so imeli zelo raznoliko in določeno predznanje, kar je vplivalo na delo in stopnjevanju motivacije za zahtevnejše naloge.

Z učiteljico sva za prvo uro pouka pripravila uvodno predstavitev in pregled dela ter posameznih ciljev. Določila sva učne cilje, ki smo jih v šolskem letu tudi uresničili. Omeniti je treba naslednje cilje: učenci spoznajo osnovne lastnosti izbranih besedil in razumejo pravila ustrezne tvorbe pisnih in govornih besedil ter sporazumevanja; samostojno iskanje informacij; pisno sporočanje in navajanje na uporabo eno- in dvojezičnih slovarjev; razvijanje uporabe različnih virov informacije in sodobne IKT ter izdelovanje računalniške predstavitve. Branje je dober in pomemben način za usvajanje tujega jezika (bogatega besedišča in jezikovnih struktur), zato je poudarek pri delu tudi na samostojnem branju. Z vidika knjižnice pa je pomembno, da »v tretjem triletnem učenec spoznava vlogo in pomen informacij za učenje, osebno rast in delovanje v družbi. Uporablja bibliografske in druge (elektronske) zbirke podatkov. Zna izbrati vire za raziskovalne, informacijske, učne in sprostitvene namene. Vire uporablja etično in zakonito (citira in navaja reference) in zmore ovrednotiti svoje delo.« (Knjižnično, 2008, str. 15). Med nalogami, ki so jih dobili učenci, je bila tudi naloga samostojnega iskanja knjižnih virov v knjižnici s pomočjo lokalnega kataloga. Na učnem listu, ki jim je ves čas služil kot pomoč, so si označili lokacijske in bibliografske podatke (avtor, naslov, letnica, UDK itd.).

Izvedeli so tudi za spletni prostor, ki jim je bil namenjen – posebna spletna učilnica. Za praktično delo, lažje pregledovanje in dostopnost ter stik sva z učiteljico

³ Na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport je objavljen predmetnik za osnovne šole, kjer je v razširjenem programu zapisano, da je v vseh razredih za dopolnilni in dodatni pouk namenjena ena pedagoška ura.

angleščine oblikovala posebno učilnico za nadarjene za angleščino. Učilnica je imela več poglavij. Nekaj poglavij je bilo namenjenih tekmovanjem iz angleščine, ki se jih omenjeni učenci udeležujejo. Po sklopih so imeli pripravljena navodila, učne liste, povezave do zunanjih spletnih strani (književnost, slovarji⁴) ter izročke, na katerih so bili podatki o knjigah, avtorjih in navodila za iskanje v knjižnici. Eno izmed poglavij je bilo posebej namenjeno iskanju gradiva po spletnem katalogu COBISS/OPAC s poudarkom na iskanju angleških knjig, ki imajo posebno postavitev in oznake. Zadnja poglavja spletne učilnice so bila namenjena ponovitvi usvojenega znanja. Pripravljeni kvizi in naloge so z vprašanji učencem nudili ponovitev. V spletni učilnici je bila dostopna celo brezplačna elektronska knjiga v angleškem jeziku, ki so si jo učenci lahko naložili na svoje pametne telefone ali računalniške tablice.

Posebno pozornost smo namenili predstavitvi angleške bralne značke in izbranih knjig (kdo so avtorji, njihovi življenjepisi in vsebine knjig), opisu in navodilom za tekmovanje iz angleškega jezika (naslov določene knjige, avtor ter stopnja zahtevnosti priprav) in pregledali časovne okvirje (kdaj so predpisani datumi tekmovanj, do kdaj je treba oddati računalniške predstavitve itd.). Po uvodnih informacijah so učenci začeli z delom.

Slika 1: Učenci pri iskanju angleških knjig med policami v šolski knjižnici (foto: G. Škrli)

Kot pozitivno se je pokazalo, da se je vsaka ura pouka začela z določenimi motivacijskimi aktivnostmi, denimo s temami, ki so bile blizu interesom in aktualnemu dogajanju; z ogrevalnimi aktivnostmi (glasba, slavni citati, slike); izdelovanjem kratkih interaktivnih vsebin ipd. Vsaka pedagoška ura je potekala skladno s pripravo. Navodila sva podajala ustrezno delu, ki so ga morali opraviti (vsebina ure, iskanje in branje angleške literature bodisi za angleško bralno značko bodisi za tekmovanje iz angleškega jezika itd.).

Učenci so k uram prihajali motivirani in vneti za delo. Veliko dela so opravili tudi zunaj šole (domače delo je bilo skrbno načrtovano, imeli so jasne cilje in so se pripravili vnaprej za učinkovitejše delo). Uspešni so bili pri branju, izpisovanju neznanih besed (izoblikovali so si svojevrsten slovar neznanih pojmov), ki so jih razreševali in prevedli s pomočjo literature v knjižnici. Za tekmovanja so izdelovali računalniške predstavitve z uporabo določenih aplikacij in spletnih strani. Bili so zelo uspešni. Končni izdelki so ustrezali zahtevam tekmovanj (ustrezno izbrana tema in izdelana predstavitev).

⁴ Uporabni spletni naslovi: <http://dictionary.reference.com/>, <http://www.online-literature.com/>, <http://www.sparknotes.com/>.

Sklep

Knjižnica z ustrezno literaturo skrbi za doseganje programa in zastavljenih ciljev šole. Zato je bilo pomembno, da smo knjižnični fond obogatili z ustrezno tujo (tako strokovno kot leposlovno) literaturo za delo pri dodatnem pouku angleščine in jo uredili na posebnih policah z ustreznimi oznakami. Medpredmetno sodelovanje z učitelji, še posebej z učiteljico angleščine, je bilo uspešno in ustrezno izpeljano. Tako smo delali v skladu z zahtevo, da »šolski knjižničarji sodelujejo z drugimi pri zagotavljanju poučevanja, učnih strategij in praktične uporabe temeljnih učnih spretnosti, ki so potrebne v 21. stoletju« (Standardi, 2011, str. 6). Učiteljica je želela poudariti branje v angleščini. Učenci so tako brali v angleškem jeziku za angleško bralno značko in se pripravljali na tekmovanje. Gradivo so našli na policah s pomočjo COBISS/OPAC-a. Poudarek je bil na delu oziroma uporabi IKT, pri čemer učenci poglobijo svoje interese, uporabljajo, spoznavajo nove tehnologije in programe. Ob tem sva učiteljica in knjižničar učencem dajala občutek varnosti, jim dala dovolj časa za razmislek in ustvarjanje, jih vodila ter jim pomagala pri iskanju rešitev in idej. Vodenje in usmerjanje učencev se je izkazalo za uspešno, tako kot se je učencem drugačno delo in delo z IKT zdelo privlačno, zanimivo, dinamično. In ravno usmerjanje ter vodenje učencev naju je pripeljalo do ugotovitve, da »otrokov odgovor nikdar ni napačen, je le odgovor na drugačno vprašanje. Naša naloga je, da najdemo vprašanje, na katero je pravilno odgovoril, in cenimo njegovo znanje.« (George, 1997, str. 26)

Vsako leto avtorji različnih raziskav in poročil ugotavljajo, da znanje, ki ga učenci pridobijo med izobraževanjem, ne zadošča več, saj se svet eksponentno spreminja. Zelo pomembno je, če ne že nujno, da posamezniki izoblikujejo sposobnosti samostojnega iskanja ter pridobivanja informacij in znanja, kar je eden izmed ciljev knjižničnega informacijskega znanja.

Z delom in sodelovanjem pri dodatnem pouku z nadarjenimi učenci sem presegel svoja pričakovanja. Pridobil sem globlje razumevanje nadarjenih učencev in njihovih potreb. A kljub temu bo v prihodnje veljalo razmisliti o bolj strateškem in dolgoročnem načrtovanju uporabnosti knjižnice in IKT za nadarjene učence ter na neki način razširiti in obogatiti aktivnosti za nadarjene učence.

Viri

- George, D. (1997). *Nadarjeni otrok kot izziv*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Knjižnično informacijsko znanje. Kurikul: osnovna šola* (2009). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 6. 2014 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_l-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.
- Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli* (1999). Pridobljeno 17. 6. 2014 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/210911135740_ssd_nadarjeni20koncepto%C5%A1.pdf.
- Standardi za učenca 21. stoletja* (2011). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Sušec, Z. (2005). *Knjižnična informacijska znanja: program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
- Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina [elektronski vir]* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 11. 6. 2014 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_anglescina.pdf.
- Zakon o osnovni šoli* (2006). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije. Pridobljeno 11. 6. 2014 s spletne strani: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>.

> **Gregor Škrtlj, univ. dipl. bibl.**, je zaposlen kot knjižničar na Osnovni šoli Prule v Ljubljani.
Naslov: Osnovna šola Prule, Prule 13, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: gregor.skrelj@guest.arnes.si